

Αριστοτέλης, Χέγκελ και η σχολή του Φυσικού Δικαίου

Παϊπέτης Φίλιππος
Δρ. Φιλοσοφίας, ΕΚΠΑ
fpaipetis@gmail.com

Αντικείμενο της ανακοίνωσης μας, στη βάση μιας απόπειρας εμβάθυνσης ορισμένων ουσιωδών σημείων ταύτισης και διαφοράς της αριστοτελικής και της εγελιανής πολιτικής θεωρίας, θα είναι μια εισαγωγική εξέταση των στοιχείων παραλληλισμού μεταξύ της αριστοτελικής κριτικής του αποκαλούμενου «αρχαίου Διαφωτισμού» και της εγελιανής πρόσληψης του νεότερου φυσικού δικαίου. Φύση και φυσικό αποτελούν τους θεμελιώδεις όρους που χρησιμεύουν στον Αριστοτέλη ως αρχή, στην απώτερη κατεύθυνση προς τον προσδιορισμό της ουσίας της ηθικής σχέσης μεταξύ Κράτους και ατόμου, μιας λογικής εξαγωγής του νόηματος της γένεσης του Κράτους. Η εναντιούμενη στον αναδυόμενο από την εποχή του Πλάτωνα ατομικισμό κεντρική θέση του Αριστοτέλη σύμφωνα με την οποία το Κράτος αποτελεί μια φύσει και όχι μια οφειλόμενη στη συναίνεση των ατόμων πραγματικότητα, αφορμάται από την ιδέα ότι αυτό αντλεί τη διαμόρφωσή του από τις εγγενείς στην ουσιωδώς πολιτική φύση του ανθρώπου απαιτήσεις αυτής. Αναγιγνώσκοντας την ιστορία της πολιτικής φιλοσοφίας από το εγελιανό τέλος της προς την ελληνική, κορυφούμενη διά του Αριστοτέλους, απαρχή της, η πολιτική σκέψη του Χέγκελ διατηρεί απέναντι σ' εκείνη του σύγχρονου φυσικού δικαίου την ίδια, τηρουμένων των αναλογιών αντιθετική σχέση της αριστοτελικής έννοιας του Κράτους στις συμβασιακές αντιλήψεις περί αυτού. Εκείνο που στη σύγχρονη εποχή της πολιτικής ιστορίας αντιπροσώπευε για τον Χέγκελ η κατ' ουσίαν ατομοκεντρική θεωρία του Ρουσσώ ως κατευθυντήρια αρχή της θεμελίωσης του Κράτους, αντιπροσώπευαν για τον Αριστοτέλη οι Σοφιστές και οι οπαδοί του Αντισθένη, ούτως ώστε αν αυτοί-εδώ είναι οι άμεσα αρχαίοι πρόδρομοι του Ρουσσώ, αυτός-εκεί είναι, κατά μια ουσιώδη έννοια, ο άμεσα κύριος πρόδρομος του Χέγκελ. Είναι αναντιρρήτως στην αριστοτελική θεώρηση της πόλεως ως πραγμάτωσης του πολιτικού νόηματος της κοινωνίας που φανερώνεται ένα από τα ουσιωδέστερα σημεία της παρακαταθήκης που άφησε ο Αριστοτέλης στον Χέγκελ, στο πλαίσιο της οποίας η αριστοτελική ανάλυση της σχέσης μεταξύ πόλεως και προπολιτικών μορφών κοινότητας με ιεραρχικώς φορτισμένους όρους γένους/είδους προκαταβάλλει την αναλυόμενη με όρους θεμελίου/θεμελιωμένου εγελιανή σύλληψη της διάρθρωσης Κράτους, οικογένειας και αστικής κοινωνίας, ήτοι της διαλεκτικής σχέσης του πολιτικού και του κοινωνικο-οικονομικού άλλου του. Ασφαλώς, στον ορίζοντα του κοινού τους εγχειρήματος αιτιολόγησης του Κράτους βάσει της ιδέας περί της εντός αυτού και μόνο δυνατότητας πραγμάτωσης ενός υπέρτατου ηθικού σκοπού, μη ταυτοσήμως σε αμφοτέρους επιτοπισμένου («ευδαιμονία»-«ελευθερία»), ο Αριστοτέλης και ο Χέγκελ διαμοιράζονται από κοινού την σύλληψη του Κράτους ως της τελειότερης, ορθολογικότερης μορφής κοινωνικής πραγματικότητας. Ωστόσο, κομβικό σημείο εννόησης της εγελιανής πολιτικο-ιστορικής σκέψης αποτελεί η ομολογία αυτής ανάγνωση του αιτήματός της μιας, εμπειριέχουσας την διαφορά μεταξύ της αριστοτελικής εξύψωσης του πολιτικού και της καντιανο-ρουσσωϊκής εξύψωσης της ελεύθερης βούλησης, πραγμάτωσης της ταυτότητας του αρχαίου κρατισμού και του σύγχρονου ανθρωπισμού. Η εν πολλοίς μεριμνώσα για την διαμόρφωση μιας δημοκρατικής αντίληψης της έννοιας του πολίτη, μετανεωτερική πολιτική διάνοηση δεν θα όφειλε να ανατρέξει στην πολιτική θεωρία του Αριστοτέλη αποκλείοντας από το πεδίο της ή σμικρύνοντας την εγελιανή συνεισφορά· ωστόσο η επίκληση από τη σύγχρονη σκέψη της πολιτικής φιλοσοφίας του Χέγκελ δεν θα μπορούσε να είναι εποικοδομητική χωρίς την κατανόηση της αριστοτελικής στιγμής αυτής-εδώ.